

MEMORANDUM

VERKIEZINGEN 2024

Liga voor Mensenrechten
www.mensenrechten.be

LIGA VOOR
MENSEN
RECHTEN

Beste beleidsmaker,

Het vertrouwen van de burger in de politiek lijkt alweer een tijdje zoek. In de aanloop naar de verkiezingen van juni 2024 rust de moeilijke taak op u om dat vertrouwen te herstellen. Bij de Liga voor Mensenrechten zijn we ervan overtuigd dat het respecteren en versterken van mensenrechten daarbij noodzakelijk is. Het naleven van mensenrechten is geen doel op zich, maar een middel om onze samenleving zo goed mogelijk te organiseren.

Artikel 1 van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens is duidelijk: 'Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren.' Dat en niets anders is de essentie van mensenrechten. We zijn ervan overtuigd dat een beleid dat vertrekt vanuit de overtuiging dat alle mensen gelijk zijn en te allen tijde in hun waardigheid gelaten moeten worden, het vertrouwen van de burger in de door de overheid genomen maatregelen alleen maar kan vergroten. Als die gelijkheid en waardigheid als criterium gehanteerd worden in het beleid dan kunnen heel wat problemen vermeden worden.

Het zou voorkomen dat mensen die in ons land om internationale bescherming willen vragen, sterven op zee of in de woestijn, dat gedetineerden en geïnterneerden in mensonwaardige situaties van hun vrijheid beroofd worden, dat burgers anders behandeld worden omwille van hun huidskleur of herkomst, dat iemand sterft in handen van de politie.

Om u te helpen om een beleid te voeren met respect voor mensenrechten doen we, in het memorandum dat we u hierbij bezorgen, een aantal concrete aanbevelingen. We hopen dat u de tijd vindt om het even te lezen, maar vooral dat we u ervan kunnen overtuigen dat we allemaal beter worden van een beleid dat mensenrechten ziet als een hefboom en niet als een obstakel. Uiteraard zijn we steeds bereid om daarover met u in gesprek te gaan.

Ondertussen wensen we u alvast veel succes toe bij de komende verkiezingen.

Brussel, september 2023
Kati Verstrepen
Voorzitter Liga voor Mensenrechten

Onze thema's en aanbevelingen

Op de volgende pagina's vindt u zes thema's. Onder elk thema staan telkens verschillende aanbevelingen met het bevoegde beleidsniveau. Die duiden we aan met onderstaande symbolen.

Symbool Vlaams beleidsniveau:

Deze aanbeveling heeft betrekking tot het Vlaamse beleidsniveau.

Symbool federaal beleidsniveau:

Deze aanbeveling heeft betrekking tot het federale beleidsniveau.

Verworven rechten zijn niet vanzelfsprekend. We moeten ze blijven beschermen.

Mensenrechten worden pas realiteit wanneer de democratische rechtsstaat wordt gerespecteerd. De context waarbinnen we werken is vaak niet bevorderlijk om mensenrechten te beschermen. De rechtsstaat en de scheiding der machten staan onder druk. Versterk en bescherm daarom de rechtsstaat en democratische vrijheden als fundamentele zaken die noodzakelijk zijn om mensenrechten realiteit te laten worden voor iedereen.

1. Versterk en verhelder de mensenrechteninfrastructuur in België.

België heeft nog steeds geen mensenrechteninstituut met A-status volgens de Principes van Parijs. De Liga is hoopvol dat dat kan worden waargemaakt. Daarvoor zijn nog enkele stappen nodig: verduidelijk hoe de verschillende mensenrechtenorganen met elkaar samenwerken in samenwerkingsakkoorden, communiceer ook duidelijk naar de burger toe hoe de verschillende instellingen hen kunnen ondersteunen, vul de gaten in de bestaande bescherming, versterk de betrokkenheid van het middenveld met de mensenrechteninstellingen en bepaal een strategie om die A-status te behalen. Daarnaast moet er ook een klachtenmechanisme geïnstalleerd worden bij het Federaal Mensenrechteninstituut (FIRM). Om het volledige mensenrechtenlandschap te dekken en in lijn te zijn met onze internationale verplichtingen, moet België een Nationaal Preventiemechanisme oprichten, ter preventie van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling van opgesloten personen, zoals voorzien in het Optioneel Protocol bij het Antifolterverdrag.

2. Bescherm het recht op protest.

Beperk het gebruik van de openbare ruimte niet voor de uitoefening van het recht op protest. Maak geen misbruik van GAS-boetes en vereis geen te formele procedures om acties te melden of aan te vragen, conform de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

3. Versterk en bescherm het kritische middenveld.

Ondersteun het rijke Belgische middenveld in hun werk en straf organisaties niet af als die een afwijkende mening laten horen. Met in het bijzonder de socio-culturele sector die een belangrijke katalysator is binnen het maatschappelijke debat. Die rol wordt in het huidige nieuwe decreet geïmagineerd. Erken de expertise uit het middenveld en werk samen. Faciliteer toezicht op de uitvoerende macht door niet-gouvernementele organisaties.

4. Respecteer de rechterlijke macht en voer rechterlijke beslissingen consequent uit.

De pertinente weigering om in opvang te voorzien wanneer België herhaaldelijk werd veroordeeld door de Arbeidsrechtbank én zorgen werden geuit door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens baart ons grote zorgen. Daarnaast werd België al meerdere keren veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens omwille van de erbarmelijke detentieomstandigheden en de onmenselijke situatie van geïnterneerden in onze gevangenissen. Ook hier wordt nog steeds getalmd in het uitvoeren van die arresten en blijft het wachten op structurele oplossingen. De overheid staat niet boven de wet, dat is een van de grondbeginselen van onze rechtstaat en beschermt onze bevolking tegen machtsmisbruik.

5. Garandeer het recht tot toegang tot de rechter.

Het recht tot toegang tot een rechter is een conditio sine qua non voor de uitoefening van ieder ander mensenrecht. Het recht op rechtsbijstand moet daarbij uitgebreid en verdedigd worden. De vergoeding voor pro-Deoadvocaten moet hoger liggen, zodat goed en grondig werk kan worden geleverd. Bovendien moet een oplossing gevonden worden voor de middenklasse die geen beroep kan doen op pro-Deoadvocaten, maar de erelonen van advocaten niet kunnen betalen.

Stop buitensporig en onrechtmatig politiegeweld en etnisch profileren.

De Liga organiseerde in 2022 een studiedag met het project Police Watch. Daarnaast lanceert de Liga in het najaar van 2023 het rapport #FixMyPolice dat dieper ingaat op de werking van klachtenmechanismen bij bepaalde gediscrimineerde doelgroepen. Daarmee opent de Liga de dialoog met politie en beleidsmakers en daarmee willen we verdergaan. Er is erkenning voor het probleem en de Liga wil samenwerken aan een oplossing.

Alle aanbevelingen rond dit thema behoren tot het federale beleidsniveau.

1. Maak een wetsartikel rond etnisch profileren.

Introduceer een expliciet wetsartikel in de Wet op het Politieambt met betrekking tot etnisch profileren en vergezel de omzendbrief professioneel profileren van bindende, specifieke politierichtlijnen. Dat om duidelijkheid te brengen over wat de politie precies mag doen, wat etnisch profileren is en om waarborgen in te bouwen.

2. Voer een systeem van registratie in voor identiteitscontroles.

Iedere politiecontrole moet worden uitgevoerd op basis van een objectieve en redelijke

rechtvaardiging. De controlerende politieagent moet opnemen waarom die persoon gestopt werd en wat het resultaat was. Dat moet dan ook gecommuniceerd worden aan de gestopte persoon. Zo wordt meer rechtszekerheid gecreëerd en worden we voorzien van data, wat kan leiden tot een holistische aanpak van het structureel probleem. Verder doet het agenten nadenken over hun acties.

3. Werk volgens de principes van community-based policing.

Focus niet te snel op repressie, maar bouw een politiedienst uit die werkt volgens de principes van community-based policing. Dat houdt ook in dat sterk wordt ingezet op preventie, het manifesteren van wederzijds respect voor en met de burger en het bouwen van samenwerking met de buurt waarin politiewerk wordt gedaan. Het antwoord op rellen bestaat niet uit preventieve arrestaties, maar uit het structureel aanpakken van discriminatie en het opzetten van respectvolle samenwerking met de burger.

4. Installeer structurele opleidingen met aandacht voor etnisch profileren, racisme en discriminatie.

Richt structurele opleiding voor leidinggevenden en politieagenten in met betrekking tot etnisch profileren, racisme en discriminatie. Dat moet niet enkel deel zijn van de opleiding tot agent, maar ook opgenomen worden in de permanente vorming.

5. Verhoog de effectiviteit van de huidige klachtenmechanismen.

Maak de klachtenmechanismen toegankelijk voor slachtoffers door drempels te verlagen en informatie over klachtenmechanismen helder en gemakkelijk vindbaar te maken. Garandeer daarnaast de onafhankelijkheid van de onderzoeksdiensten van het Comité P.

6. Erken en bescherm het recht van de burger om de politie te filmen.

Conform rechtspraak van het EHRM, behoort het tot het recht van het publiek op informatie en kan het recht op filmen enkel ingeperkt worden in gevallen waarin het filmen de veiligheid of de handhaving van de openbare orde in gevaar brengt of wanneer het een lopende politieoperatie zou hinderen.

7. Geen stroomstootwapens in de collectieve bewapening.

Neem stroomstootwapens niet op in de collectieve bewapening van de geïntegreerde politie, de kans dat dit tot nefaste gevolgen voor de proportionaliteit van het gebruik van politiegeweld en schendingen tegen het EVRM leidt is enorm.

8. Met preventie overlijdens in politiecellen voorkomen.

Zorg voor preventie om overlijdens in politiecellen te voorkomen. Organiseer ook steeds een transparant onderzoek naar de oorzaken van die overlijdens.

Veranker antidiscriminatiemaatregelen en breid die verder uit.

Racisme en discriminatie zijn nog steeds structurele probleem in onze maatschappij. Binnen de verder polariserende maatschappij spreekt de Liga zich resoluut openlijk antiracistisch uit en pleiten we voor intersectionaliteit in het beleid dat wordt geïmplementeerd. Daarbij is het actief betrekken van het antiracistisch middenveld een absolute noodzaak.

1. Werk Nationaal Actieplan tegen Racisme interfederaal uit.

Het Nationaal Actieplan tegen Racisme moet interfederaal uitgewerkt worden en voorzien worden van duidelijke, afdwingbare indicatoren en doelstellingen en geflankeerd worden met concrete budgetten.

2. Voer structurele proactieve juridische praktijktesten op huur- en arbeidsmarkt uit.

Proactieve juridische praktijktesten op de huur- en arbeidsmarkt moeten structureel uitgevoerd worden. Bij overtredingen moeten sancties worden opgelegd. Daarnaast moet gefocust worden op de rol van de inspectie: inspectiediensten moeten uitgebreid worden, hun mandaat versterkt, er moet worden ingezet op meer opleiding en ervaring opdoen met de problematiek van discriminatie. Het meten en monitoren van ongelijkheid zal de problematiek in kaart brengen om op deze manier een betere oplossing te kunnen bieden.

3. Verzamel etnische data ter bestrijding van racisme en discriminatie.

Het verzamelen van etnische data is noodzakelijk om racisme en intersectionele vormen van discriminatie op te sporen en aan te pakken. Ons land is evenwel nog niet klaar om etnische data te gaan verzamelen. Start daarom een grondig en breed democratisch proces om te komen tot een systeem om aan relevante dataverzameling (o.a. etnische data) te doen om racisme en discriminatie op te sporen en aan te pakken. Daarbij moeten principes van transparantie en zelfidentificatie op de voorgrond geplaatst worden. Het betrekken van gediscrimineerde groepen in onze samenleving is daarin cruciaal.

4. Zorg ervoor dat digitalisering inclusief gebeurt.

Alle online communicatie en platformen opgericht en gebruikt door de overheid moeten toegankelijk zijn voor iedereen. Respecteer ook ieders recht om digitaal analfabeet te blijven. Iedereen moet de keuze krijgen om offline te leven, zonder nefaste gevolgen.

5. Pak haatspraak aan.

Maak daarbij geen onderscheid wat betreft vervolging tussen verschillende discriminatiegronden. Pas artikel 150 van de Grondwet aan opdat alle strafbare haatspraak op basis van beschermde criteria uit de antidiscriminatiewetten kan worden gecorrectionaliseerd.

Technologische vooruitgang met oog voor onze vrijheden op het vlak van privacy.

Technologie evolueert razendsnel. De opmars van artificiële intelligentie creëert nieuwe mogelijkheden, maar die gaan gepaard met grote risico's als het over ons recht op privacy gaat. We hebben geen vat op technologische uitvindingen. Er is momenteel amper debat of toekomstperspectief over hoe we onze maatschappij willen zien evolueren. Met een democratisch debat daarover kan een wettelijk kader geschept worden om ervoor te zorgen dat technologische vooruitgang onze vrijheden en mensenrechten niet ondermijnt.

Alle aanbevelingen rond dit thema behoren tot het federale beleidsniveau.

1. Verbied gezichtsherkenningstechnologie in de openbare ruimte voor identificatiedoeleinden.

Het gebruik van gezichtsherkenningstechnologie in onze straten maakt iedereen permanent identificeert. Dat belemmert onze fundamentele rechten, zoals onze rechten op privacy, vereniging en vrijheid van meningsuiting. Daarnaast moet worden opgetreden tegen politiezones die die technologie al gebruiken zonder wettelijke basis.

2. Voer de arresten van het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof van Justitie uit zoals ze bedoeld zijn.

Dataretentie kan enkel wanneer noodzakelijk en voor zover noodzakelijk. Algemene, ongedifferentieerde bewaring van metadata is niet geoorloofd. Het systeem in de huidige dataretentiewet III voldoet niet aan de vraag van beide gerechtshoven en moet herwerkt worden. Investeer in legitieme, gerichte surveillance.

3. Voorzie in meer transparantie en toezicht op de verschillende databanken.

Een verscheidenheid aan overheidsinstanties verzamelt gegevens over de bevolking, zonder dat het duidelijk is waar die gegevens zich bevinden, wie toegang heeft en wie toezicht uitoefent. De bevolking heeft recht op transparantie.

4. Voorzie in de nodige financiële en juridische middelen voor de Gegevensbeschermingsautoriteit zodat die haar rol correct kan uitoefenen.

5. Zorg voor extern, onafhankelijk toezicht op het gebruik van databanken.

Een element van extern, onafhankelijk toezicht op het gebruik van die databanken door zowel de politie als door de veiligheids- en inlichtingendiensten. Dit toezichtorgaan moet erop toezien dat die databanken correct worden gebruikt, met name door een direct recht tot toegang te verstrekken aan de burger. Enkel legitieme en beargumenteerde uitzonderingen zijn toegelaten.

Structurele oplossingen zijn nodig om straf en recht in evenwicht te houden.

Het chronische probleem van de overbevolking in de gevangenissen valt niet op te lossen met het bouwen van meer gevangenissen. Er moet worden nagedacht over wie we opsluiten en waarom. Vrijheidsberoving is namelijk in veel gevallen contraproductief. Als er dan toch wordt overgegaan naar een gevangenisstraf, moeten rechten van gedetineerden gerespecteerd worden.

Alle aanbevelingen rond dit thema behoren tot het federale beleidsniveau.

1. Maak geen misbruik van de voorlopige hechtenis.

Beperk de toepassing van de voorlopige hechtenis tot de ernstige wanbedrijven en misdaden.

2. Voer de wet inzake rechten van gedetineerden volledig uit.

Behoud in het bijzonder de breedst mogelijke bevoegdheden van onafhankelijk toezicht door de Centrale Toezichtsraad op het Gevangeniswezen en de Commissies. Bescherm ook het recht op beroep tegen beslissingen van de directeur-generaal en het beklagrecht voor gedetineerden zoals in werking getreden in 2021.

3. Garandeer fundamentele rechten.

Garandeer de fundamentele rechten van zowel cipiers als gedetineerden in de context van stakingen, terwijl gewerkt wordt aan een fundamentele oplossing voor het probleem van de overbevolking en de bijhorende druk op cipiers.

4. Stimuleer alternatieven voor gevangenisstraffen, zowel door alternatieven te voorzien in het Strafwetboek als in de strafuitvoering door andere middelen van uitvoering te verkiezen.

5. Vervang grootschalige gevangeniscomplexen door kleinschalige detentiehuisen op landelijke schaal.

6. Sluit geen geïnterneerden op in een gevangenis.

Ontwikkel oplossingen die de behandeling van die patiënten toelaten en hun fundamentele rechten garanderen (FPC, ambulante zorgen, etc.). Garandeer een aangepaste behandeling die niet mogelijk is zonder voldoende verplegend personeel. Creëer ook de mogelijkheid voor de Commissie Bescherming Maatschappij om zorginstellingen te verplichten patiënten op te nemen.

Garandeer respect voor de fundamentele rechten van iedere persoon, ongeacht hun verblijfsstatuut.

Behandel asiel vanuit de principes van de internationale mensenrechten: asiel is geen veiligheidsprobleem, maar een kwestie van respect hebben voor de mensenrechten. De opvangcrisis in ons land toont aan dat ons migratiebeleid faalt. De solidariteit die getoond werd ten opzichte van de Oekraïense mensen op de vlucht bewijst dat we als samenleving solidair zijn met mensen in nood. Die daadkracht moeten we doortrekken naar alle mensen op de vlucht. Want: niemand is illegaal en asiel aanvragen is een mensenrecht.

Alle aanbevelingen rond dit thema behoren tot het federale beleidsniveau.

1. Respecteer te allen tijde het non-refoulementprincipe.

Stuur geen mensen terug naar landen waar een reële kans is op ernstige mensenrechtenschendingen. Dat risico moet door de federale overheid onderzocht worden, ze dient niet aangetoond te worden door de betrokken persoon zelf. Vraag diplomatieke garanties over veiligheid als er toch overgegaan wordt tot uitwijzing en ga die achteraf ook na.

2. Behoud de onafhankelijkheid van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

3. Creëer voldoende opvangcapaciteit en voorzie in noodplannen om die capaciteit op korte termijn te kunnen uitbreiden voor hogere opvangvraag.

4. Stop de trend van stijgende administratieve detentie van migranten.

Detentie maakt geen deel uit van een humaan en coherent migratiebeleid. In plaats daarvan moet worden ingezet op casemanagement, waarin toegewerkt wordt naar een duurzame oplossing voor de personen die naar ons land migreerden. Die oplossing kan zowel bestaan uit vrijwillige terugkeer, migratie naar een derde land als oriëntatie op wettig verblijf.

5. Stop de criminalisering van migranten en de mensen die hen helpen.

Schaf het artikel 75 van de wet van 15 december 1980 af of voeg een immuniteit in zodat een persoon zonder wettig verblijf een klacht kan indienen en kan getuigen. Gebruik geen politiek geladen termen, geen mens is illegaal.

6. Het huidige procedurele kader creëert situaties van onwettig verblijf.

Voer een duidelijk en positief migratiebeleid dat juridische zekerheid garandeert en toewerkt naar toekomstperspectief voor wie naar ons land migreerde. Doe dat aan de hand van duidelijke en consequente verblijfsprocedures en besteedt bijzondere aandacht aan de situatie van kwetsbare personen. Werk daarbij in het bijzonder aan een humaan gezinsherenigingsbeleid. Een regularisatiecampagne vormt een noodzakelijke aanvulling op dit nieuw beleid. Die regularisatie moet gebeuren op basis van duidelijke criteria en wordt ondersteund door de reactivering van de onafhankelijke adviescommissie.